

Het postmoderne meesterwerk: Joël Dicker en *De waarheid over de zaak Harry Quebert*

La vérité sur l'Affaire Harry Quebert van de Zwitserse schrijver Joël Dicker was direct na verschijnen in Frankrijk een groot succes. Dicker werd voor zijn boek bekroond met de Grand Prix du Roman de l'Académie française en de Prix Goncourt des lycéens en stond op de shortlist voor de Prix Goncourt 2012. In 2014 verscheen de Nederlandse vertaling en ook hier waren de reacties (overwegend) lovend. Zo zegt de recensent in Trouw: 'Dicker overrompelt zijn lezers met meesterlijke dialogen, schilderachtige personages, adembenemende plotwendingen en een tomeloos voortdenderend verhaal. Niets is in dit boek wat het lijkt.' In 2013 won Joël Dicker de nieuw ingestelde Prix Tulipe. Deze prijs wordt toegekend aan de beste Franstalige roman van het voorafgaande jaar. De prijs is een initiatief van het Institut Français des Pays-Bas, literair critica en Spui25-directeur Margot Dijkgraaf en Nederlandse uitgevers. Het doel is de diversiteit en de kwaliteit van hedendaagse Franstalige romans te laten zien en bij een breed Nederlands publiek onder de aandacht te brengen. De jury zegt over *De waarheid over de zaak Harry Quebert*: 'Een ongekend spannend boek over een schrijver met een writer's block en een oude moord, met een snelle opening, een flinke dosis suspense en een troebele liefdesgeschiedenis. De Zwitser Joël Dicker bestudeert Amerika en geeft in zijn page turner en passant tips voor schrijvers weg.'

In *De waarheid over de zaak Harry Quebert* gaat de jonge schrijver Marcus Goldman (de 'ik' van het verhaal) op zoek naar de waarheid over de moord op Nola Kellergan, waarvan zijn vroegere mentor, de succesvolle auteur Harry Quebert, wordt verdacht. Quebert blijkt ook een relatie met de vijftienjarige Nola te hebben gehad. *De waarheid over de zaak Harry Quebert* is niet alleen een misdaadroman en moordmysterie, maar het boek gaat ook nadrukkelijk over schrijverschap. In, en door, het boek leren we iets over wat schrijverschap inhoudt via Marcus Goldman en Harry Quebert, en via de auteur zelf, Joël Dicker. Zij hebben alle drie een bestseller geschreven, zijn beroemd geworden en hebben literaire prijzen gewonnen en door hen onder de loep te nemen krijgen we inzicht in succesvol schrijverschap. Harry Quebert en Marcus Goldman tonen de opvattingen van Joël Dicker over het schrijven van een bestseller (of meesterwerk), maar *De waarheid over de zaak Harry Quebert* laat ook zien hoe Dicker zijn ideeën in de praktijk heeft gebracht en, nog belangrijker, dat zij succes hebben. Dus: wat kan een schrijver, en wat kunnen wij, leren van Joël Dicker?

Harry Quebert

Harry Quebert is de leermeester van Marcus Goldman. Hij is een gevierd schrijver in de Verenigde Staten en vooral beroemd geworden door het boek *De wortels van het Kwaad*. In *De waarheid over de zaak Harry Quebert* staan hier en daar fragmenten uit dit meesterwerk:

Het drama vond plaats op een zondag. Ze was ongelukkig en ze had geprobeerd te sterven. Haar hart had niet meer de kracht om verder te kloppen als het niet klopte voor hem. Ze had hem nodig om te kunnen leven. [...] Hoe kon zo'n leuk meisje als zij nou dood willen?

En hij legt een briefje onder haar kussen:

'Liefste schat, Je mag nooit sterven. Je bent een engel. Engelen sterven niet. Zie je wel dat ik nooit ver weg ben. Ik smeeek je, droog je tranen.'

Nog en voorbeeld:

Toen hij beseftte dat het altijd onmogelijk zou blijven, dat zijn hoop een leugen was, schreef hij haar nog een laatste keer [...] *Liefste ik zal je missen, ik zal je zo missen. Mijn ogen tranen. Alles brandt in mij. Nooit zullen we elkaar nog zien; ik zal je zo missen.*

De gesprekken en briefwisselingen tussen Harry en Nola in *De waarheid over de zaak Harry Quebert* bestaan voor een groot deel uit liefdesbetuigingen, maar we krijgen (juist daardoor) geen inzicht in wat die twee in elkaar aantrekt. Hun conversaties zijn als deze:

Ze zag licht op het terras: Harry zat aan de grote houten tafel naar de oceaan te kijken. Hij sprong op toen ze zijn naam zei.

‘Nola! Ik schrik me een ongeluk!’

‘Is dat wat ik in je oproep? Angst?’

‘Dat is onzin, en dat weet je... Wat doe je hier?’

Ze begon te huilen.

‘Ik weet het niet... Ik hou zoveel van je. Dit heb ik nooit gevoeld...’

Aan het begin van ieder hoofdstuk lezen we bovendien adviezen over het schrijverschap, tevens levenslessen, van Quebert aan Marcus Goldman, zoals: ‘Wie waagt, wint, Marcus. Hou dat devies altijd in gedachten als je iets moeilijks te doen staat. Wie waagt, wint.’ Ook de overige raadgevingen bestaan uit dergelijke tegeltjeswijsheden.

Marcus Goldman

Marcus Goldman is de verteller in *De waarheid over de zaak Harry Quebert*. Hij is een jonge schrijver die in New York woont en twee succesvolle boeken heeft geschreven. Door zijn eerste roman was hij de ‘nieuwe publiekslieveling van de Amerikaanse letteren’ geworden, maar in 2008, ongeveer anderhalf jaar na het verschijnen van zijn eerste boek lijdt hij aan een ‘zware aanval van writer’s block, een syndroom dat wel vaker schijnt voor te komen bij schrijvers die in één klap overweldigend succesvol zijn.’ Om tot rust te komen en om advies te vragen aan zijn vroegere leraar Harry Quebert reist Marcus Goldman naar diens woonplaats, het kleine slaperige stadje Aurora in New England. Dan wordt in de tuin van Harry Quebert, het lichaam gevonden van Nola Kellergan (‘het meisje dat Amerika ontroerde’), die ruim dertig jaar eerder op vijftienjarige leeftijd spoorloos is verdwenen. Op haar lichaam ligt het manuscript van Queberts beroemde roman *De wortels van het Kwaad*. Harry Quebert wordt gearresteerd. Sterauteur Harry Quebert blijkt een relatie te hebben gehad met een vijftienjarig meisje (‘pedofilie’) en wordt er nu ook nog van verdacht haar te hebben vermoord. Marcus is overtuigd van zijn onschuld en gaat aan het werk om de ware toedracht te achterhalen. Het resultaat is *De zaak Harry Quebert*, het tweede boek dat Goldman roem oplevert: ‘Iedereen had het over mijn boek. [...] Ik was nog maar dertig en met dat boek, mijn tweede pas, was ik de prominentste auteur van het land geworden.’ Het boek staat meteen op één en belooft het best verkopende boek van het jaar in Noord-Amerika te worden. Al spoedig blijkt echter dat hij zich heeft vergist en *De waarheid over de zaak Harry Quebert* heeft nog honderd bladzijden te gaan.

Harry Quebert en Marcus Goldman zijn beiden succesvolle schrijvers. Harry Quebert geeft Goldman regelmatig lessen over het schrijven van een goede roman, waarvan we aan het begin van ieder hoofdstuk een voorbeeld gepresenteerd krijgen. Afgezien van deze lessen kunnen we uit het gehele boek ook opmaken wat voor Joël Dicker de kenmerken zijn van geslaagd schrijverschap. Criteria voor een meesterwerk zijn in ieder geval de verkoopcijfers (bestseller), opbrengst (geld), roem en literaire prijzen. Quebert en Goldman hebben dit bereikt.

Joël Dicker

Als we bovenstaande maatstaven hanteren heeft Joël Dicker zelf ook een meesterwerk geproduceerd. Zijn lezers, vele recensenten en juryleden voor literaire prijzen vinden dat eveneens. Maar niet alle critici zijn de mening toegedaan dat we hier te maken hebben met een grote roman, niet alle recensies waren positief. En er is heel wat aan te merken op *De waarheid over de zaak Harry Quebert*:

- Belabberde dialogen: Alle personages, zowel de twee veel geroemde auteurs als de eenvoudige dorpsbewoners, spreken dezelfde taal. Allen spreken in korte zinnen en noemen telkens de naam van degene tot wie zij zich richten.

- Personages zijn clichés en zelfs karikaturen: de joodse moeder, de eigenares van de cafetaria, de uitgever.

- Onwaarschijnlijke psychologie: In de gesprekken met Harry horen we van Nola niets anders dan haar voortdurende liefdesverklaringen. Dat Harry verliefd wordt op een vijftienjarig meisje is mogelijk, maar dat zij de grote liefde van zijn leven is en hij het idee heeft dat hij zijn hele leven door wil brengen met een wicht dat verder niets te melden heeft, is heel wat minder aannemelijk.

Ondanks deze tekortkomingen is Joël Dicker erin geslaagd hoge oplages te behalen en de bewondering van vele lezers te wekken, en ook vele recensenten zijn hierin meegegaan. Er zijn vergelijkingen geweest met het werk van Nabokov, Norman Mailer, Truman Capote en Philip Roth. Wat zegt dit? Wat heeft Joël Dicker te zeggen en te leren aan een aankomend schrijver, die ook zo'n succes wil hebben?

Stel dat Joël Dicker *De waarheid over de waarheid over de zaak Harry Quebert* zou schrijven, hoe zou dat eruit kunnen zien? Welke overwegingen passeren de revue?

1. In de eerste plaats, bedenkt Dicker, dient de roman gesitueerd te zien in Amerika, dit met het oog op internationaal succes. Er is geen enkele reden waarom het verhaal zich niet zou kunnen afspelen in een Zwitsers dorpje of desnoods in een slaperig stadje in Frankrijk, maar dat spreekt Amerikaanse lezers minder aan. New England is ideaal, daar komen grote Amerikaanse schrijvers vandaan en spelen belangrijke romans zich af. Hoewel het verhaal er niet echt om vraagt kunnen associaties met grote Amerikaanse schrijvers, zoals Philip Roth (de advocaat die Harry Quebert bijstaat heet Roth), geen kwaad.
2. De hoofdpersonen bevinden zich in het intellectuele milieu van universiteit en schrijverschap. Dit wordt in een schril contrast geplaatst tot het leven van de simpele mensen in een dorpje, die dan ook *erg* simpel zijn, niets weten van het leven van de intellectuelen die zich onder hen begeven en huizenhoog opkijken tegen schrijvers uit New York.
3. Een seksschandaal doet het goed, maar hiermee begeeft een auteur zich ook op glad ijs, zeker als het om pedofilie gaat. Dus krijgt Harry Quebert niet een relatie met een meisje van 12, maar van 15 jaar. Het kan zijn dat lezers daar de schouders bij ophalen: het is tegen de wet, ongepast, maar pedofilie? Dus moet je zelf aangeven hoe groot de verontwaardiging daarover is bij het Amerikaanse

publiek (Quebert: 'Het hele land keert zich tegen me. [...] Ze gebruiken woorden waarvan ze de reikwijdte niet kunnen overzien: pedofiel, viezerik, maniak... Ze bezoedelen mijn naam en verbranden mijn boeken.')

4. Maak het boek dik, dat maakt indruk, zeker op jonge lezers. Een boek schrijven en gepubliceerd krijgen is een prestatie, maar een *dik* boek schrijven is een nog grotere prestatie. (de Volkskrant: 'een gedurfde lengte voor een beginnend schrijver')

5. Wees de critici vóór. Neem hen de wind uit de zeilen door zelf alvast erop te wijzen dat een thriller doorgaans niet als literatuur wordt beschouwd, dat in Frankrijk verhalende en spannende boeken niet voor vol worden aangezien ('het snobisme van de Parijse elite').

De toekenning van verschillende literaire prijzen heeft de discussie over *De waarheid over de zaak Harry Quebert* op gang heeft gebracht. Prijzen veronderstellen een standaard, een maatstaf die de smaak van juryleden overstijgt. De standaard wordt aangeduid met 'literatuur', dat is het minimum vereiste. 'Literatuur' heeft hier nog een normatieve component. Vervolgens dient de jury binnen het aldus afgebakende gebied een afweging te maken welk van de geselecteerde werken het meest voldoet aan de doelstellingen van de prijs. In een afgebakend discours over literatuur kan een jury trachten vast te stellen wat het 'beste' boek is.

De standaard is niet eeuwig en onveranderlijk, het kan juist het merkteken van een groot kunstwerk, en van een groot literair werk in het bijzonder, zijn dat het de normen oprekt, verandert, en dat kan al een reden zijn om een prijs toe te kennen. Wat niet voldoet aan de standaard schiet tekort, maar het kan ook gaan om iets totaal nieuws, om een avant-garde werk dat de blik van de lezer verandert. Avant-garde betekent dan dat de cultuur, i.c. de literatuur, nieuwe wegen inslaat, dat deze nieuwe wegen allengs geaccepteerd worden en ook door anderen (epigonen) worden begaan. Wanneer de toekenning van een prestigieuze literaire prijs veel stof doet opwaaien betekent dit dat de jury zich jammerlijk heeft vergist óf dat de standaard inderdaad aan het verschuiven is. Veel critici van *De waarheid over de zaak Harry Quebert* zullen het eerste betogen, maar voor het tweede zijn ook aanwijzingen. De slechte dialogen en vele clichés kunnen erop wijzen dat de jury zich heeft vergist en zich heeft laten misleiden door Dickers ingenieuze opzet. Echter, het breed gedeeld enthousiasme doet vermoeden dat de nadelen minder zwaar wegen, of niet zijn gezien, en dat er inderdaad een verschuiving heeft plaatsgevonden. Het discours zelf is veranderd.

Het postmodern discours

Niet zo lang geleden bestond er een literair discours, het terrein waarbinnen critici, recensenten en academici ('deskundigen') hun discussie voeren, en een eigen discours van het gros van lezers ('leken') die een boek lezen als vermaak, voor spanning en ter ontspanning. 'Literatuur' en 'literair' zijn hierbij normatief en exclusief. Maar de deelnemers aan het amusementsdiscours nemen niet langer genoegen met hun uitsluiting uit een discussie die er meer toe lijkt te doen dan wat zij zelf te berde brengen. Hun mening telt en via televisie en internet hebben zij toegang afgedwongen tot het literaire discours. Omgekeerd hebben de 'deskundigen' hun discours opengesteld voor ieder die eraan wil deelnemen en binnen dat ene overgebleven discours telt de mening van de meerderheid zwaar, zo zwaar dat het ook de blik van deskundigen en juryleden stuurt. Er is geen superieure norm en wellicht is er geen andere norm meer dan de vox populi, de stem van de meerderheid op internet waartegen weinig weerstand wordt geboden.

Dit is een 'postmodern' verschijnsel: 'Het postmoderne denken beschouwt de cultuur als iets dat een aantal voortdurend met elkaar wedijverende verhalen omvat, waarvan de effectiviteit niet

zozeer berust op een appèl aan een onafhankelijke beoordelingsnorm als wel op hun aantrekkelijkheid voor de gemeenschappen waarbinnen ze circuleren...' (Christopher Butler, *Postmodernisme*, p.43).

Lyotard omschrijft het postmodernisme aldus:

... voor zover de wetenschap zich niet beperkt tot het vastleggen van nuttige regelmatigheden en zoekt naar dat wat waar is, behoort zij haar spelregels te legitimeren. Op dat moment houdt zij een legitimatie-discours over haar eigen status, dat zich filosofie genoemd heeft. Wanneer dit metadiscours zich expliciet beroept op een bepaalde grote vertelling, zoals de dialectiek van de Geest, de hermeneutiek van de betekenis, de emancipatie van het redelijke of werkende subject of de ontwikkeling van rijkdom, dan noemen we de wetenschap die daaraan refereert om zich te legitimeren, 'modern'. [...] Met een extreme simplificatie noemen we 'postmodern': het ongeloof aan de meta-vertellingen. (Jean-François Lyotard, *Het postmoderne weten*, p. 25-26)

Het gaat om hetzelfde soort 'groot verhaal' dat ook in de secularisatie verloren is gegaan. *Postmodern* houdt in dat bij het discussiëren, becommentariëren en waarderen van kunstwerken: muziek, poëzie, romans, de normen niet kunnen worden ontleend aan een wereld- of mensbeeld. De wetenschap die bijvoorbeeld de normen moet leveren om te bepalen of, en te onderbouwen dat, een roman 'literatuur' kan worden genoemd (en een prijs verdient) heeft een probleem met de legitimatie van haar criteria. Deze zijn niet op voorhand gegeven en zeker niet in het bezit van een beperkte kring van ingewijden. Het staat ieder vrij zich in het debat te mengen, waarbij de mening van de een (de deskundige) niet zwaarder weegt dan die van een ander (de leek). Avant-garde kunstwerken richten zich op het grote verhaal, op het metadiscours zelf. En terwijl bij de avant-garde een aanval op de norm op verzet stuitte en vaak een revolutie betekende, laten de deskundigen, juryleden en critici zich nu gewillig leiden. Zozeer, dat ze zich de spelregels van het nieuwe discours hebben eigen gemaakt. Er is dan ook een opvallende consensus in de receptie van *De waarheid over de zaak Harry Quebert*. Een afwijkende mening brengt deze niet aan het wankelen en hoeft niet te worden bestreden. Het algemene (waarheid, waarde) heeft plaatsgemaakt voor het collectieve (overeenstemming, instemming) en afwijken is daarin gemakkelijker, maar ook minder belangrijk en minder relevant.

Toekenning van literaire prijzen aan Joël Dicker is, net als bijvoorbeeld de toekenning van de Nobelprijs voor literatuur aan Bob Dylan, een uitvloeisel van het postmoderne discours. Het 'moderne' discours dat verwijst naar een metaverhaal waaraan het normen ontleent, is deze legitimiteit verloren en overgegaan in een postmodern debat dat tot elke uitslag kan leiden.

De waarheid over de zaak Harry Quebert heeft laten zien dat de standaard is gewijzigd. Het boek is geen avant-garde, want deze nieuwe standaard opent geen perspectieven voor de kunst, maar maakt juist dat in retrospectief vele werken alsnog als 'literatuur' zouden kunnen worden bestempeld. Maar de aandacht van het publiek richt zich doorgaans op de volgende hype, en dit biedt kansen voor schrijvers die iets van Joël Dicker willen leren.

Joke Schakenraad

Gepubliceerd op: www.tekstbureauschakenraad.nl

Literatuur

Butler, Christopher, *Postmodernisme*, Winkler Prins, Utrecht, 2004.

Dicker, Joël, *De waarheid over de zaak Harry Quebert*, De Bezige Bij, Amsterdam, 2014.

Lyotard, Jean-François, *Het postmoderne weten*, Kok Agora, Kampen, 1987.